

חנה סנש 1921-1944

- 17.7.21 - נולדה בבודפשט וגדלה בבית יהודי ליברלי.
- 1939 - עולה לארץ ולומדת בבית הספר החקלאי בנהלל של חנה שוחט.
- 1941 מצטרפת לגרעין המייסד של קיבוץ שדות ים על חופי קיסריה.
- 1943 - מתנדבת לצבא הבריטי במטרה לצנוח אל מעבר לקווי האויב הנאצי כדי לנסות וליצור קשר עם יהדות הונגריה.
- 15.3.1944 - חנה הוצנחה על חלק מחבריה בנבול קרואטיה הונגריה.
- 6.1944 - חנה חוצה את הגבול להונגריה ונתפסת על ידי חיילים הונגרים ונלקחת לכלא ושם היא עוברת עינויים קשים.
- 7.11.1944 - חנה מוצאת להורג לאחר משפט ראווה.
- 1950 - עצמותיה של חנה סנש מועלות לארץ ונטמנות בחלקת צנחני היישוב בבית העלמין הצבאי בהר הרצל.

תפילת האדם

”במשחק נועז עלי מספר עמדותי, הקביה כרכרה-הפסדתי”

כך כותבת חנה סנש ב- 20.6.1944 בתאה בכלא בהונגריה. זהו שירה האחרון והוא מבטא את התחושה המורכבת של ניצחון והפסד מעורבבים זה בזה, במשחק הקובייה היא לכאורה מפסידה אך במשחק הנועז של אומץ ומסירות היא עומדת איתנה... חייה של חנה סנש נגדעו והיא רק בת 23, צעירה תוססת ואוהבת חיים, שאינה רוצה למות.

”למות צעירה, למות לא לא רציתי”, אך היא אינה מהססת לתת את חיה עבור אהבת המולדת והאנשים שסביבה: ”אך אם נגזר עלי לחיות היום בשפך הדם, בהרס האיום, אגיד: ברוך השם בעד הזכות לחיות, ובוא תבוא השעה למות, על אדמתך - ארצי, מולדתי”

לאחר מותה, הפכה דמותה של חנה סנש לדמות מופת וגבורה של היישוב הארץ ישראלי ושל מפעל התחיה הציוני. במהלך ערכי וחינוכי זה ניתן ביטוי מועט לעולמה הרוחני והאמוני, ולזיקתה העמוקה ליהדות, לערכיה המוסריים, ולשפת התפילה. אישיותה של חנה סנש, כפי שמשקפת ביומנה ובשירה, הייתה אישיות קורנת, פיוטית, מחפשת אהבה וקשר עם הזולת ועם האל, עם האדמה והמים עם החברה היהודית מן העבר האחד, ועם החברה הכללית מהעבר השני.

בזכות יוסניה ושירה נחשף לעינינו עולמה העשיר והמרגש, המעניק עומק חדש לבחירתה לעלות לארץ ישראל כמעשה של המשך והתפתחות אישית ורוחנית, ולא כמעשה של מרד. עולם זה, המשמש גם כרקע להכרעתה לצאת אל השליחות ממנה לא שבה, הופך את דמותה את יצירתה למקור השראה גם בימינו ולבני דורנו.

למות?

למות צעירה, למות,
לא, לא רציתי.
לא, לא רציתי.

אהבתי את השמש החמה,
האור, השיר, ניצוץ של זוג עיניך.
ולא רציתי הרס מלחמה.
לא, לא רציתי.
לא, לא רציתי.

אך אם נגזר עלי לחיות היום,
בשפך דם, בהרס האיום,
אגיד: "ברוך השם ובעד הזכות,
לחיות וברא תבוא שעה למות,
על אדמתך, ארצי, מולדתי".

”החיים מרפרפים בסימן שאלה”

בימניה חנה חושפת בעינינו את ההתלבטויות של נערה יהודיה, שאינה מקבלת כמעט שום הנחת יסוד או חוויה ללא חיפוש עמוק של תשובות בעלות משמעות אותנטית, ואישית. דרך שאלותיה, אנחנו מגלים ביטוי לשאלות של אמונה, של משמעות הזהות היהודית בעידן בו היא חיה, של הגשמה אישית מול מחויבות ציבורית, של אמונה באדם ובאלו, של חיפוש אחר אהבה וחברות וקרבה אנושית. השאלות שחנה שואלת הן מסוג השאלות הגדולות, המצמיחות כנפיים וחוצות דורות, שאלות שנתרו פתוחות ובעלות משמעות גם בימינו.

הורה לבת גולה

הורה רועֶשֶׁת, גועֶשֶׁת, סועֶרֶת,
פורֶצֶת, בועֶרֶת סביבי
בְּקֶסֶם שֶׁל קֶצֶב מְגִיל וּמְעַצֵּב
מוֹשְׁקֶת גּוֹפֵי וְלִבִּי.

הַגִּל צוֹעֵדֶת, הַשְׂכֵּם רועֵד,
הַשִּׁיר מְתַלַּקֶת, הַזְמַר לוחֵט
רְקוּד וְשִׁירָה, תְּפִלָּה בְּלִי מְלָה
אֶל אֵל הָעֵתִיד, אֶל אֵל יְצִירָה.

וּלְפֶתַע דְּמוּת מְרַחֶפֶת לְנֶגֶד עֵינַי
זְרוֹעֵי הַתְּחַמֶּקֶה מִחִבּוּק תְּחַבְרֵי
לִבִּי מִתְנַפֵּר לְשִׁירָה הַגּוֹעֶשֶׁת
קְרוֹבָה וְרַחוקָה אֶת כְּלֵי הַיָּד הַכּוֹבֶשֶׁת.

עֵינַיִם כְּחֵלוֹת
מִבְּט כֹּה שׁוֹאֵל

שְׂתִיקָה עֲצוּבָה וּפֶה עֲקָשָׁנִי,
גוֹבֵר בִּי הַשְּׂקֵט
נְשִׁירָתִי עוֹמֶדֶת
בֵּין מִיָּה, בּוֹדְדָת, הַיָּד וְאֵנִי

21.9.1940, נס ציונה

”המאמינה אני באלוהים? איני יודעת. אלוהים שלי מורכב מאוד. הוא יותר סמל וביטוי לכוחות מוסריים הקיימים בעיני. אני מאמינה למרות הכל, שהעולם נברא למען הטוב, ואין רע בעולם שלא יבצבץ בו שמץ של אור, של טוב. מלים, כל אלה מלים. החיים ידברו, החיים יעידו. אני יודעת שדברי הם דברי אדם אשר הכיר מעט מאוד מהסבל והרע אשר בעולם. הדרך עודנה לפני.”

בכלא

אחד - שניים - שלושה ... שמונה האורך,
שני צעדים הוא רוחב הצלע -
החיים מרפרפים בסימן שאלה.
אחד - שניים - שלושה... אולי עוד שבוע.
או סוף הירח ימצאני פה עדיין.

אך ממעל לראשי - האין.
כעת בחודש יולי בת כ”ג אהי...
במשחק נועז עלי מספר עמדותי.
הקובייה כרכרה.
הפסדתי.

• השיר ”הורה לבת גולה” שכתבה חנה סנש, התגלה רק בשנת 1994.

• השיר ”בכלא”, היה שירה האחרון שנכתב בעת שהותה בכלא, 20.6.44.

הליכה לקיסריה

אלי אלי
שלא יגמר לעולם
החול והים
רשרוש של המים
ברק השמים
תפילת האדם

מדורות מלחמה

במדורות מלחמה, בדליקה בשריפה,
בימים סוערים של הדם
הנני מבעירה פנסי הקטן
לחפש, לחפש בן אדם
שלהבות השריפה מדעיכות פנסי,
אור האש מסנוור את עיני.
איך אביט, איך אראה, איך אדע, איך
אכיר
כשהוא יעמוד לפני?
תן סימן אלוהים, תן סימן על מצחי
כי באש, בדליקה ובדם
כן אכיר את הזוי הטהור, הנצחי,
את אשר חיפשתי: בן אדם.

● שירה העברי הראשון של חנה
סנש שנכתב בערב יום הכיפורים
בבית הספר החקלאי בנהלל
(11.10.1940)

תפילת האדם - מחנה לחנה נולדת שפת תפילה

מחנה אם שמואל הנביא, נלמדות הלכות התפילה, "חנה מדברת על ליבה" - חנה
המקראית מלמדת אותנו תפילת תחנון מה היא, כיצד לכוון את הלב ולפנות אל
האל ולהתפלל. כחנה המקראית גם חנה סנש העניקה, בלא יודעין, לדורות הבאים
בישראל, ששפת התפילה רחוקה מהם, את האפשרות להתפלל. שירה הידועה
"הליכה לקיסריה" (אלי אלי) הופך, לתפילה תחליפית לאלו המצויות בסידור ולעונן
של ליטורגיה ציונית-ישראלית המשלבת את מאוויו של היחיד עם מאוויו של הדור.

"ברק השמים - תפילת האדם" במשפט קצר ומדויק אפשרה חנה סנש לכל אדם, בישראל
ובתפוצות, לכוון ליבו אל השמים, גם אם אינו יודע אל מי ואל מה הוא מתפלל.

27.6.40

בשבת, השכם בבוקר, עליתי על
ההרים מול כפר גלעדי. סביבה נפלאה.
וברעננות הבוקר הנפלא הבינתי למה
קיבל משה את התורה על ההר.
רק בהרים אפשר לקבל פקודה מלמעלה,
כשרואים כמה קטון האדם, ובכל
זאת מרגישים את הביטחון בקירבת
האלוהים.
על ההר מתרחב האופק בכל המובנים,
ומבינים את סדר העולם. בהרים יכולים
להאמין וצריך להאמין. בהרים עולה
השאלה מאליה: את מי אשלח? - שלח
אותי! לשרת את הטוב והיפה. - האוכל?

שערי מולדת ושליחות

בדרך

קול קרא והלכתי,
הלכתי כי קרא הקול.
הלכתי לבל אפול.
אך על פרשת דרכים
סתמתי אזני בלובן הקר
ובכיתי,
כי אבדתי דבר.

12.1942 ים קיסריה

בהיותה בת 17 מתגבשת אצל חנה סנש זהות ציונית עמוקה. אולם בניגוד
לרבים מבני דורה היא אינה מפרידה זהות זו מזהותה היהודית הרוחנית הכוללת.
להפך היא רואה בה הגשמה מלאה ומתבקשת של יהדותה. היא מחליטה
לעלות לארץ, תוך לבטים קשים על הותרת אמה לבדה. בארץ, בלימודי
החקלאות בנהלל ובקבוצת "שדות ים", היא סופגת את נופי הארץ, שפתה
והליכותיה, רוכשת את "דת העבודה", ולומדת את סודם, קסמם ומורכבותם
של חיי הקבוצה. בכל מעשיה ולבטיה חדורה חנה בתחושת שליחות עמוקה
למשפחתה, לקהילתה ולעמה. תחושה זו היא המפעמת בה גם בצאתה
לשליחותה..

בדפס 27.10.1938

אינני זוכרת אם ספרתי כבר שאני ציונית. מלה זו אומרת הרבה מאוד. אומר בקיצור מה משמעותה בשבילי: אני מרגישה שעכשיו אני יהודיה בעלת הכרה, ובכל מעודי, אני מתגאה ביהדותי ומטרת לי לעלות לארץ ישראל ולהשתתף בבניינה.

נקל להבין שרעיון זה לא נולד בן לילה. לפני שלש שנים, כאשר שמעתי בפעם הראשונה על הציונות, התנגדתי לה בכל כוחי. אבל המאורעות והתקופה בה אנו חיים קרבו אותי בינתיים לרעיון זה. כמה שמחה אני שהגעתי אליו. עכשיו חשה אני קרקע מתחת לרגלי ורואה לפני מטרה אשר כדאי לעמול למענה. אתחיל ללמוד עברית, אבקר בחוג העוסק בכך - במלה אחת רוצה אני לפעול במרץ.

השתנתי לגמרי וכה טוב לי ככה. האמונה נחוצה מאוד לאדם וחשוב שתהיה לו הרגשה שחיינו אינם מיותרים, אינם חולפים לריק, שהוא ממלא תפקיד. את כל אלו נותנת לי הציונות. ולא אכפת לי שאני שומעת הרבה דעות מנוגדות. העיקר בשבילי שאני מאמינה בהגשמת הציונות. הכרתי הברורה היא כי זהו הפתרון היחיד של הבעיה היהודית וכי המפעל הנהדר בארץ ישראל הולך ומוקם על יסוד איתן. אני יודעת שיהיה קשה אבל הכל כדאי.

שיר לגליל

הריך גליל, ככל ההרים.
צהוב וירוק וסלעים וכרים.
מבין צלעותיך הצל הקל.
אולם ההרים - עוד לא זה הגליל.

וגם שדמותיך, ככול השדות.
בחיק אדמתם צפונים הסודות
של לחם לבן, של הפרי האציל.
אולם השדות - עוד לא זה הגליל.

וכן גם בניך, ככל אנשים.
ימי העמל ארכים וקשים.
חרתו חריצים עמוקים על פנים.
אולם הגליל - לא הוא הבנים

על פני ההרים ובלב הבנים
קסם זיכרון מאלפי השנים
הוא הבוכה בצלילי החליל
הוא הגליל.

\ נהלל 29.5.1941

המשך בעמוד הבא <<<

תפילת האדם - שערי תפילה וזיכרון

יש כוכבים שאורם מגיע ארצה
רק כאשר הם עצמם אבדו ואינם,
יש אנשים שזיו זיכרם מאיר
רק כאשר הם אינם יותר בתוכנו,
אורות אלה - המבהיקים בחשכת
הלילה
הם שמראים לאדם את הדרך.

\ חנה סנש

לציונה של שבת "תפילת האדם" לפני הדלקת נרות השבת:

אֲשֶׁרִי הַגְּפֹרוֹר שְׁנִשְׁרָף וְהַצִּית לְהַבּוֹת,
אֲשֶׁרִי הַלְהֵבָה שְׂבַעְעָה בְּסִתְרֵי לְבָבוֹת.
אֲשֶׁרִי הַלְבָבוֹת שִׁדְעוּ לְחִדּוֹל בְּכָבוֹד...
אֲשֶׁרִי הַגְּפֹרוֹר שְׁנִשְׁרָף וְהַצִּית לְהַבּוֹת.

• שיר זה נכתב על ידי חנה סנש ב-2 מאי 1944 בזמן השליחות באירופה והופקד בידי חברה לקבוצת הצנחנים ששב לארץ לאחר המלחמה

לפני אמירת הקדיש:

יִזְכֹּר אֱלֹהִים ויזכר עם ישראל אֶת בְּנָיו וּבְנוֹתָיו הַנְּאֻמָּנִים
וְהָאֻמִּיצִים, צִנְחָנֵי הַיִּשׁוּב הָעֵבְרִי בַּמִּלְחָמָה הָעוֹלָם הַשְּׁנִייה,
אֲשֶׁר חָרְפוּ נַפְשָׁם לַמַּעַן עִמָּם וּלְמַעַן נִיֻּצְחוּן הַטּוֹב עַל הָרָע, גְּצָחוּן
הָאֻמָּת עַל הַשְּׂקָר, גְּצָחוּן הַחֹפֵשׁ עַל הַשְּׁעֵבוֹד. הַנְּאֻהָבִים וְהַנְּעִימִים
בְּחַיֵּיהֶם, וּבְמוֹתָם לֹא נִפְרְדוּ: יחד עם כל בית ישראל נזכר את:

- חנה סנש
- חביבה רייק
- אנצ'ו סרני
- פרץ גולדשטיין
- אבא ברדיצ'ב
- צבי בן יעקב
- רפאל רייס.
- ה' יקום דמם.

יִזְכֹּר יִשְׂרָאֵל וְיִתְבַּרַךְ בְּזִרְעוֹ וַיֵּאָבֵל עַל זֵיו הָעֲלוּמִים וְעַל חֲמַת
הַגְּבוּרָה וְעַל קִדְשֵׁי הָרְצוֹן וּמְסִירוֹת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר נִסְפוּ בַּמַּעֲרָכָה
הַכְּבֵדָה: יְהִי גְבוּרֵי מַעֲרֹכּוֹת יִשְׂרָאֵל חַתוּמִּים בְּלֵב יִשְׂרָאֵל לְדוֹר לְדוֹר.
וְנֹאמֵר: אָמֵן: